

Karlsborgs PFAS-förorenade flygplats

En kommentar till läget 2023-05-24 /ARV

A. Vad är beslutat?

Den 27 april 2023 beslutade regeringen att avvisa respektive avslå överklaganden från ARV, kommuner, enskilda med flera gällande två ärenden gällande Karlsborgs flygplats:

- 1/ Fortifikationsverkets markavvattning av det PFAS-förorenade flygfältet och
- 2/ Försvarsmaktens femdubbling av flygverksamheten. Regeringen beslutade också att gå Försvarsmakten och Fortifikationsverket till mötes i delar av deras överklagan.

Nu gäller alltså länsstyrelsens **dispens och tillstånd till markavvattning**, det vill säga dränering och sänkning av grundvattennivån på det tidvis vattensjuka flygplatsområdet. Tillståndet går att läsa här: <https://www.aktionraddavattern.se/lansstyrelsen-ger-dispens-och-tillstand-till-markavvattning-kbgs-flygplats/>

Markavvattningen regleras i 11 villkor.

Villkor 4 är ändrat av regeringen. Länsstyrelsen föreskrev en reningsgrad på 99 % för det dräneringsvatten som avleds från den sydvästra bandänden (ca en tiondel av hela det förorenade området). Regeringen sänkte reningsgraden till 95 %. Det innebär fem gånger så mycket PFAS per liter utgående vatten jämfört med länsstyrelsens villkor.

Problemet är dock i första hand att **dräneringen nu kan genomföras utan att någon sanering** har påbörjats. Den absolut största delen av flygplatsen och dessutom markområden som innefattar både brandövningsplatserna och andra "hotspots" kommer att fortsätta läcka ut PFAS utan någon som helst rening. Dagvatten och dräneringsvatten kommer nu att med ett större och starkare flöde ledas ut i befintliga dagvattenledningar, diken och ut i Kärnebäcken utan att dessa är sanerade, det vill säga rena från sediment med höga PFAS-halter. Därmed tillförs Bottensjön och Vättern ökade mängder PFAS.

ARV anser att regeringens beslut angående markavvattning av Karlsborgs flygplats strider mot miljöbalken och EU-direktiv och kommer därför att begära rättsprövning av regeringsbeslutet hos Högsta förvaltningsdomstolen.

Regeringen beslutade samma dag att avvisa respektive avslå alla överklagandena angående **länsstyrelsens beslut att ge tillstånd till femdubblad flygverksamhet** på Karlsborgs PFAS-förorenade flygplats. Tillståndet kan läsas här:

<https://www.aktionraddavattern.se/lansstyrelsen-sager-ok-till-femdubbling-vid-kbgs-flygplats/>

Flygplatsverksamheten regleras i 13 villkor samt krav på att ett antal utredningar ska göras. Regeringen går Försvarsmakten till mötes genom att ändra i villkor 4b så att lågflygningar nattetid kan ökas väsentligt, från 4 till 30 nätter/år. Helikoptrar, drönare och transportflyg blir helt undantagna från begränsningar. Villkor 5 ändras också genom att regeringen tillåter betydligt högre bullernivåer i närliggande bostäder och vård- och undervisningslokaler.

Mark- och miljödomstolen yttrade följande till regeringen angående försvarets ansökan om att kraftigt utöka verksamheten på Karlsborgs flygplats:

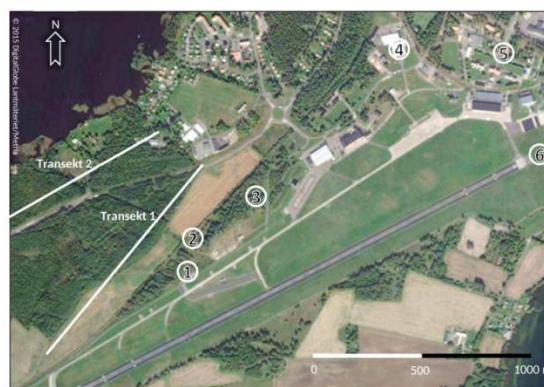
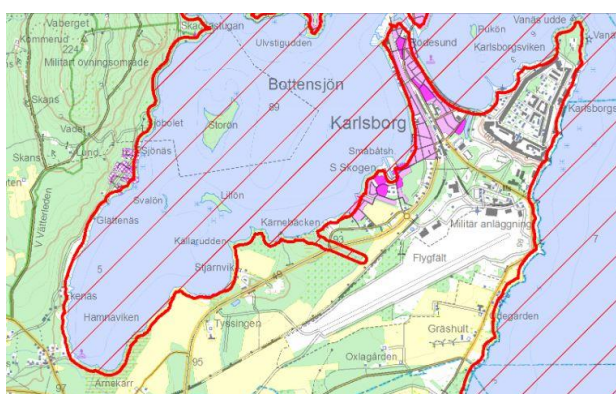
”Mot bakgrund av att Försvarsmakten inte visat att verksamheten kan bedrivas utan

- Risk för otillåten skada på Natura 2000-områden.
- Risk för otillåten skada på skyddade arter.
- Risk att inte följa MKN för yt- och grundvatten.
- Risk för oacceptabla störningsnivåer vad avser buller.

och heller inte redovisat några förslag på villkor som förmår utesluta dessa risker anser mark- och miljödomstolen att lokaliseringen inte är lämplig.” (sid 137, M 906-19.)

ARV anser att regeringens beslut angående femdubbling av flygverksamheten på Karlsborgs PFAS-förorenade flygplats strider mot miljöbalken och EU-direktiv och kommer därför att begära rättsprövning av regeringsbeslutet hos Högsta förvaltningsdomstolen.

B. Sanera, dränera, rena – vad betyder det? Vad är problemet?

Figur 9 Områden med misstanke om PFAS-förorening: 1. Nya brandövningsplatsen, 2. Pumphuset, 3. Gamla brandövningsplatsen, 4. Byggnad 148, 5. F.d. brandstationen, 6. Nordöstra banändan, 7. Sydvästra banändan, ligger utanför bilden. (Ur Niras rapport, rev 2017-05).

De utförda undersökningarna har visat att PFAS förekommer i höga halter i grundvattnet inom framför allt den gamla och den nya brandövningsplatsen. Hög

Det rasterade vattenområdet och den röda linjen på bilden ovan till vänster visar Vätterns vattenskyddsområde. Bottensjön står i direkt förbindelse med Vättern. Kärnebacken är markerad som ett jack in mot flygplatsen. Större delen av flygfältet avvattnas västerut via Kärnebacken till Bottensjön och Vättern. Den norra delen av flygplatsområdet avvattnas österut direkt till Vättern.

Den högra bilden är från försvarets konsult NIRAS och visar på flera ”hotspots” där PFAS-halterna är extra höga. Den enda platsen som är lite mer utredd är ”1. Nya brandövningsplatsen”. Här har PFAS-halter på 2 411 430 nanogram PFAS4 per liter i grundvattnet uppmätts. Föroreningarna sprider sig i en plym huvudsakligen mot norr. PFAS-kemikalierna sprider sig också allt djupare ner i grundvattnet. Övriga ”hotspots” är inte utredda och få markprover är tagna. I en ny rapport daterad 2022-11-28 från NIRAS redovisades mycket höga PFAS-halter i dagvattnet som rinner direkt till Vättern från den norra delen av flygplatsen. Det handlar om halter på flera tusen upp till 40 000 ng/l. NIRAS kommenterar: ”Hur de uppmätta PFAS-halterna har transporterats till dagvattnet är inte klarlagt.” (Sid. 14, PFAS Handlingsplan PM Resultat, 28 nov 2022.)

Miljö kvalitetsnormen för Vättern är 0,65 nanogram PFOS per liter. Vättern har redan en dubbelt så hög halt. Livsmedelsverkets nya gräns för dricksvatten är 4 nanogram PFAS4 (PFOS, PFOA, PFNA, PFHxS) per liter. Gränsen tangeras redan i vissa prover i Vättern.

NIRAS åtgärdsutredning från 2021-08-31, som visserligen är ofullständig och där FIHM (Försvarsinspektören) har krävt kompletteringar, tar upp behovet av både åtgärder för att stoppa läckaget från "hotspots" och nödvändigheten att rensa dagvattenledningar och diken från förorenade sediment.

Att i detta läge, utan fullständig kunskap om föroreningsläget, utan färdig åtgärdsutredning och helt i avsaknad av saneringsplan börja gräva dräneringsdiken i den förorenade marken är förkastligt.

De ansvariga borde istället satsa alla resurser på att börja sanera de platser som är mest förorenade. Förorenad jord kan behöva grävas bort. Platser kan behöva övertäckas. Grundvatten kan behöva pumpas upp, renas maximalt och pumpas tillbaka för att återigen pumpas upp och renas. Sanering betyder att hela området måste städas upp för att rent vatten sedan ska kunna rinna ut i Vättern.

Detta arbete borde ha påbörjats redan 2014. På grund av det delvis igensatta och dåligt fungerande dräneringssystemet verkar utläckaget av PFAS dock skett relativt långsamt. Stora mängder PFAS finns kvar i mark och i relativt stillastående grundvattenakviferer.

Om flygfältet nu förses med ny effektiv dränering kommer betydligt större mängder att snabbare nå Vättern. Detta oavsett om dräneringsvattnet från en liten del av området, den sydvästra banändan, leds till en reningsanläggning. Det är naturligtvis fem gånger sämre att rena till 95 % jämfört med 99 %. Men det är försumbart jämfört med att det bara handlar om att en tiondel av området ska ledas till en reningsanläggning. Huvudproblemet kvarstår: de kraftigt förorenade "hotspots" som inte åtgärdas. Dessa platser kommer att fortsätta att förse dräneringsvattnet med PFAS så länge de inte åtgärdas, saneras. Utläckaget av hälsofarliga PFAS-gifter till dricksvattentäkten Vättern kommer att fortsätta i decennier.

ARV fortsätter att kräva att Karlsborgs PFAS-förorenade flygplats snarast möjligt ska börja saneras från PFAS-gifterna, alltså städas upp så att rent vatten sedan kan ledas bort från området.